

Kolmenlaista kristinuskoa

Muistiinmerkintöjä Pekka Ervastin esitelmistä 14 ja 21/2 1915

Kun me tutkimme erilaisia virtauksia kirkon piirissä, eri lahkoja, kuten esim. ns. »heränneitä» ym., jotka ankarasti vastustavat kaikkea maailmallista toimintaa nimittäen sitä »suruttomuudeksi», kysymme: Mikä on siis meidän kantamme, joka tekee meidät suvaitseviksi myös toisin ajattelevia kohtaan, meidän silti vaipumatta »suruttomuuteen»? Onko meidänlaisiamme ihmisiä ennenkin esiintynyt kirkon historiassa? Heränneiden huomio on kohdistunut tunne-elämään; kveekkareiden ym. (Tolstoi) huomio kääntyy ulkonaiseen toimintaelämään, joka vastaa siis tahtoa. Jos siis on olemassa kolmas virtaus, täytyy sen kohdistua järkeen eli tietoon. Kun jokin uskonnollinen lahko syntyy, käy sen edellä herämys, joka on tekemisissä sisäisen järjen kanssa. Heränneillä se heittää valoa ennenkaikkea tunne-elämään, kun taas toisilla herämyksen valo heijastuu enemmän tahdon, toiminnan elämään. Ja jos sisäinen herämys tapahtuu mietiskelevässä, ajattelevassa luonteessa, silloin se valaisee ennen kaikkea järkeä, ja se ihminen ei silloin voi tulla tyydytetyksi ainoastaan tunteen tai tahdon tietä. Tällainenkin herämys on olemassa, ja kirkon historiasta huomaamme, että on ollut liikkeitä, joissa on tavoiteltu tämän laatuista heräymystä. Nämä ihmiset ovat harvalukuisemmat kuin edelliset, yksinäisemmät, ja Suomessa ei ole lainkaan tavattu tämäntapaisia liikkeitä (gnostismia), paitsi ehkä joitakin yksityisiä ihmisiä.

Mutta keskiajalla huomaamme Etelä-Euroopassa mahtavan liikkeen, jonka pohjana oli gnostilaisuus. Se vaikutti

1200-luvulla Etelä-Ranskassa ja nimitetään sitä albigenssi-liikkeeksi. He olivat uudestaan elpyneitä gnostikoita, jotka olivat saaneet vaikutusta myös Egyptistä ja itämailta. Tuo liike jakautui sittemmin moneen lahkoon. Se opetti oppia, joka on omiaan antamaan ihmisen järjelle rauhan ja poistamaan kaikki ankaruudet, sydämen pahuudet ja tuomitsemiset. Se oppi on jälleensyntymisoppi. Kaikki herämys, tapahtukoon se millä linjalla hyvänsä, sisältää sen, että ihminen, joka sitä kokee, tuntee täytyvänsä tulla synnittömäksi, tulla täydelliseksi. Mutta sitten ihminen saa kokea, että hänelle on mahdotonta saavuttaa synnittömyyttä, täydellisyyttä, ja silloin hän voi menettää vaikka järkensä, ellei hänelle tule avuksi oppi jälleensyntymisestä, joka yksin pelastaa ihmisen järjen.

Tätä oppia opettivat albigenssit, ja heidän pyrkimyksensä muutenkin kohdistui järjen valistukseen ja kansan sivistyttämiseen aikana, jolloin katolinen kirkko piti kansaa suuressa pimeydessä. He kokoontuivat iltaisin ja yölläkin, ja koettivat valistaa ja sivistää itseään ja toisiaan. Ja tämä herätti kirkossa mitä kauheinta paheksumista. Paavi julisti heidät pannaan ja kehoitti heitä vainoamaan. Ja silloin keksittiin inkvisitiolaitos, kirkon ikuinen häpeäpilkku, ja sen avulla hävitettiin nämä gnostilaiset elementit, buddhalaiset ainekset kirkon piiristä.

Nyt elämme taas ajassa, jolloin tämä kolmas liike on saanut jalansijaa täällä länsimailla, ja sen edustajana nyt on teosofinen liike.

*

Kaikki uskonnolliset liikkeet kristinuskossa voidaan luokitella kolmeen ryhmään. Kirkonuskon parhaimpana edustajana voidaan pitää ns. herännäisyys-liikettä, toisen ryhmän tyypillisiä edustajia ovat ns. kveekkarit sekä Leo

Tolstoi. Kolmatta ryhmää edustavat esim. keskiajan albigenssit eli kerettiläiset; myös nykyajan teosofian voi lukea siihen kuuluvaksi katsottuna kirkon kannalta. – Nykyinen kirkonoppi ei ole samaa kuin alkuperäinen kristinusko, jossa jo aikaisin esiintyi nuo kolme suuntaa.

Vanhin seurakunta oli Jerusalemissa ja sitä kutsuttiin natsarealaiseksi eli ebioniittiseksi seurakunnaksi. Jokaisen siihen pyrkivän täytyi lupautua persoonalliseen köyhyyteen, ennenkuin pääsi seurakunnan jäseneksi. Sitä johti ensin Pietari, ja hänen jälkeensä Jaakob, Herran veli. Tämä seurakunta edusti samaa suuntaa kuin kveekkarit ja Leo Tolstoi. Heillä oli selvä oppi Jeesuksen persoonallisuudesta; hänestä opetettiin, että hän oli Joosefin ja Marian poika, ihminen, (ei Pyhän Hengen poika), joka oli pitkälle kehittynyt. Samoin kuin Jeesus oli tullut Khristokseksi (voidelluksi), samoin voi kuka tahansa, joka täytti jumalallisen lain – johon sisältyi myös juutalaisten laki –, tulla Khristokseksi. Vain se oli kristitty, joka määrättyllä tavalla täytti lain pykälät. Erityinen oli heidän oppinsa Kristuksen toisesta tulemisesta: Jeesus oli syntyvä uudestaan ja tuleva messiaana, ja perustava 1000-vuotisen valtakunnan, jonka maallisena kuninkaana hän sitten oli oleva. Tämä erikoisesti oli tuota ebioniittien seurakuntaa elähyttävä toivo.

Mutta oli myös sellaisia kristityitä, jotka tahtoivat puhua myös pakanoille, ja heidän johtajakseen tuli Paavali, joka varsinaisesti sitten levitti uutta sanomaa pakanoille. Hänen käsityksensä kristillisyydestä poikkesi jonkin verran tuosta Pietarin seurakunnan käsityksestä, ja hänen opetustensa pohjalle ovat syntyneet nykyajan kirkot, joiden oppi nykyään sisältää opin Jeesus Kristuksen jumaluudesta, johon uskomisen tekee ihmisen autuaaksi. Mutta tätä ei suinkaan Paavali itse tarkoittanut, vaan hän puhui mystisestä Khristoksesta, joka on ihmisen sisällä. Se elämä, jonka edustaja oli Jeesus Kristus, heräsi Paavalissa itsessään, niin että hän voi ajatella ja tuntea

kuin Jeesus Kristus; häneen tuli rakkaus kaikkia ihmisiä kohtaan, ja viha ainoastaan pahaa ja syntiä kohtaan. Hän tunsu jäsenissään lihan lain ja hengessään hengen lain, mutta hän tahtoi voittaa lihan lain ja omaksua Khristoksen kokonaan, täyteen mittaansa; ja tästä kaikesta hän opetti.

Me voimme verrata Paavalin uskoa »heränneiden» uskoon, se on kirkon uskoa kyllä, mutta vakavasti ja sisäisellä tavalla käsitettynä.

Mutta jo hyvin varhain, ensimmäisellä vuosisadalla, syntyi toisenlaisiakin suuntia, jotka täytyy leimata näistä kahdesta poikkeaviksi; vaikka nekin olivat kristinuskosta lähteneitä, niin niissä ilmeni jotakin uutta. Niitä nimitetään yhteisellä nimellä gnostilaisuudeksi. Tämän suunnan kirkko on aina leimannut suorastaan pakanalliseksi, kristinuskoon sekoitetuksi itämaalaisuudeksi. Alkuaikoina eivät asiat olleet niin. Me näemme noina kristikunnan alkuaikoina toiminnassa suuren joukon yhtä arvossapidettyjä seurakuntia, jotka kyllä saattoivat kiistellä keskenään ja kilpailla toistensa kanssa, mutta ei yksikään niistä leimannut toista epäkristilliseksi. Pietarikin vastusti ensin Paavalia ja tahtoi, ettei kristinuskoa saanut levittää muille kuin juutalaisille, kun taas Paavali tahtoi avata portit kaikille; mutta sitten he kohtasivat toisensa ja keskustellen sopivat. — Gnostikot edustavat nykyajan oppineita; he olivat ensimmäisiä teologeja, jotka tahtoivat, että uusi usko tehtäisiin sillä tavalla tieteelliseksi, sivistyneeksi, että sen saattoi myös jokainen tieteellisesti ajatteleva omaksua; että myös uskonnollinen elämä olisi selvää tiedettä, tarkkaa elämää, eikä vain »mummojen haavetta». Ja he onnistuivatkin sikäli, että sivistyneet kreikkalaisetkin alkoivat omaksua kristinuskoa. Gnostikot ottivat opettaakseen seikkaperäisesti Jeesuksen olemuksen mysteerit. He sanoivat, että Jeesus oli ihminen, mutta hänen täytettyään 30 vuotta otti häneen asuntonsa Jordanin kasteessa korkea olento, »aiooni» Khristos, jonka toiminta kestää yhden aioonin: toiset gnostikot opettivat, että

Jeesusta ei oikeastaan lainkaan ollut olemassa, vaan että Khristos esiintyi harharuumiissa – jollaisen jokainen Mestari osaa rakentaa – joka on näkyvä tai näkymätön tarpeen mukaan (ns. dokeettinen suunta). Tämä Khristos eläessään maan päällä näytti Jumalan ihmisille, näytti, kuinka Logos pelastaa ihmiskunnan ristiinnaulitun kärsimyksillään, Logos, joka on vapaaehtoisesti ristiinnaulittuna kaikkialla luonnossa ja ihmiskunnassa, mutta joka ihmisessä nousee ylös ja vapautuu ristiltä, kun ihminen luopuu synnistä ja omistaa Khristoksen. Myös Paavali itse tunsu ja omaksui tämän opin. Samoin oli ebioniittien seurakunnassa tämä oppi sisäisestä Khristoksesta tunnettu esoteerisena oppina. Mutta sitten nämä opit muuttuivat ulkonaisiksi opeiksi, kun kristinuskon tuli valtionuskonnoksi. Jälleensyntymisoppi oli kulmakivenä gnostikoilla, mutta sen kirkko hylkäsi käsitettyään kristinuskon ulkonaisesti ja omaksuttuaan alkuperäisestä kristinuskosta vain kuoren, ulkonaisen symboliikan. – Siitä syystä on aina täytynyt syntyä lahkoja, jotka koettavat elvyttää alkuperäisen kristinuskon henkeä ja elämää. Paavali myös kehoittaa kaikkia pyrkimään siihen, että he voisivat profetoida; so. tulla henkisesti selvänäkeviksi. – Apostoli Johannes oli ensimmäinen gnostikko; Johanneksen Ilmestys on puhtaasti gnostilainen kirja. – »Pistis Sophia» on erään mestarin sanojen mukaan kaikkein syvin kristillinen kirja; siinä kerrotaan, kuinka Jeesus opetti oppilaitaan 11 vuotta kuolemansa jälkeen, mikä aika oli hänen varsinainen syvempi opetusaikansa. Jeesus kertoo siinä omasta olemuksestaan (Maria Magdalena oli syvällisin oppilas naisten joukossa), antaa oppilaidensa nähdä, kuka hän on, avaa heille tason toisensa perästä ja näyttää, kuinka kaikkien tasojen olennot vapisevat, kun sellainen suuri olento kuin Khristos kulkee tasojen läpi ja nousee yläpuolelle niitä, jotka vielä elävät synnissä.